

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Ову књигу Филолога уредили
М. ПАВЛОВИЋ Р. БОШКОВИЋ М. ПЕШИКАН

Секретар
Ж. СТАНОЈЧИЋ

Књ. XXX — св. 1—2

БЕОГРАД
1973

Бранислав ОСТОЈИЋ
(Никшић)

НАПОМЕНЕ О ЈЕЗИКУ НЕКИХ ПИСАЦА ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ XIX ВИЈЕКА

— Прилог историјској дијалектологији српскохрватског језика —

Данас, у времену општег прогреса и нагле измјене социјалне структуре становништва, када је сасвим тешко пронаћи представнике чистог народног говора, забиљежени дијалектолошки текстови представљају незамјенљив докуменат историје језика. Важан докуменат представљају и прозни радови писаца; посебно оних који нијесу довољно акрибични, нијесу много читали и скромне су културе, а пишу дијалектом свога краја.

За објашњење многих појава историјског развитка језика, овакав дијалектолошки материјал не даје много. Међутим, за хронолошко одређивање појединих језичких феномена у разним крајевима, језик појединих писаца представља карику у ланцу историје језика. Јер, као што је познато, језичке црте се „појављују, шире и губе — а тиме се стварају нове сличности и разлике међу говорима“.¹ Једино преко забиљежених текстова може се дати вјернија слика временски и територијално „кореспондентног народног језика“,² што убједљивије присуство неког дијалектолошког феномена или бар дијалекатске појединости — наравно, према данашњим мјерилима дијалекатске диференцијације.

---

¹ П. Ивић, О неким проблемима наше историјске дијалектологије, ЈФ XXI, с. 97—129.

² Х. Куна, Језик Фва Филипа Лаштрића, босанског фрањевца XVII в., Сарајево 1967.

Последњих година XIX вијека у Црној Гори се покреће велики број листова и часописа. Јављају се ствараоци — књижевници. Међу њима нема неке уједначености. Али, уопште узевши, сви су они били на извјесној прекретници између два утицаја. Једни се окрећу „модерној књижевности“; а други остају у народној традицији. Први иду за В. Илићем и његовом школом, други се хватају епских концепција — по угледу на Симу Милутиновића, с једне и Николу I, с друге стране.³ За језик су интересантнији ови други. Нас овом приликом интересују само они.

Реалан одраз говора свога краја представљају прозни радови Риста М. Поповића — Ђупића (Гарчанина), Мила Војводића (Љешнанина), Луке Јововића (Црмничанина) и Сава П. Вулетића (Зећанина)⁴. Сви они припадају поствуковском периоду. И да не знамо одакле су ови писци, њихови прозни радови би нас упутили на њихов родни крај. Колико сваки од њих сам собом у свом изразу носи локалну боју средине, најбоље показује речник. Тај проблем заслужује посебну пажњу. О њему другом приликом.

Иако су говори њихова родног краја испитани, ипак, правци којима се простиру изоглосе појединих језичких феномена нијесу прецизно постављени. Није реконструисан ни старији говорни тип да би се у вези са осталим говорима добила слика о историји језика као цјелини. Према томе, језик наведених писаца — као и оних који су живјели и радили прије и после њих, отвара могућност да се шире захвати проблем реконструкције старијег слоја. То је могуће једино утврђивањем битних одлика граматичког система и систематизовањем битнијих дијалекатских елемената у стваралаштву и једних и других писаца. Тиме би се направила велика услуга и историји језика и дијалектологији. Али, без познавања савремених дијалектолошких прилика у свим тачкама гдје су радили, живјели и дјеловали наведени писци не може се давати иоле озбиљнија језичка оцјена њихових текстова.

³ Трифун Ђукић, Преглед књижевног рада Црне Горе од владике Василија до 1918. године, Цетиње, 1951. године.

⁴ За израду овог рада прегледао сам следећи материјал:

— Ристо М. Поповић—Ђупић, Црногорке (приповјетке), Издање штампарије „Уједињено Српство“, 518 Dearborn St. Chicago, III;

— Миле Војводић, „Разговори безазлена свијета с црногорских посједака“, Београд, 1900;

— Лука Јововић, Приповјетке из црногорског живота, Цетиње, 1895;

— Сава П. Вулетић, „Наши људи“, Цетиње, 1910.

Но, није сврха овога чланка да решава конкретна питања из језика писаца о којима је ријеч, било уопштено, било појединачно. Његов је циљ друге природе. Њиме се жели само скренути пажња на значај података за историју језика.

Разумије се, нема много појава — у језику ових писаца, које до сада нијесу познате лингвистичкој науци, али је ново ако се утврди генеза тих појава као и подручје простирања неких језичких феномена у одређеном временском периоду. Ту је битно у хронологији одредити црте које су заједничке тим говорима, као и оне које их диференцирају.

Тако, на примјер, у њиховом стваралаштву јављају се извјесне особине које обједињују сва четири писца и које представљају заједнички феномен свих, иначе одијељених племенских заједница. Поред опште познатих типичних црногорских особина: неразликовања падежа правца и падежа мјеста, једнакости генитива и локатива множине, уопштавања облика супина, јављају се и следеће:

	С. Вулећић	Р. Ђупић	М. Војводић	Л. Јововић
	Пошљедњи 12	жна сам, 5	жнам 7,24	пришнијевам 19
	пошљедном, 13	жнаге, 17	жнаш 9, 28	(ријетко)
I	пошљедње, 56 (ријетко)	шњеговит, 20 (ријетко)	мишле 9 шнага 8 помишлите 130 бијешном 14 разажнам 26 (често)	
		чеса, 12	нечесовијех, 6	нечесову, 32
II		нечесове, 37 свечеса, 41 (често)	нечесов, 7 с нечесовијем (ријетко)	чесове, 46 (ријетко)

И тако даље.

С друге стране, неке језичке особености представљајући каткада одраз времена и прилика, подручја и начина живота појединих племена, диференцирају и језик наведених писаца дјелимично или у потпуности:

	С. Вулегић	Р. Тупић	М. Војводић	Л. Јововић
I	окренух се, 4 обрнух, 4	наљегох, 14 иђах, 14 али и:		гледак, 20 не могак, 20
	пођох, 4 хитро, 4 ухо, 51 и сл.	одма, 12 анцара, 33 макинално, 21		питак, 20 могак, 22 бик, 36
II	њихном, 6 —	—	—	—
III		штудира, 40 коштурса, 1	шенат, 28, 30, 55 шенати, 92 шенатах, 95	
		занеобри- ванио, 2		обривана, 47 обриват, 23 обрива, 32 необривани, 28 белава, 38, 22
IV				
V	—	полисали би, 5 поглени, 38	срски, 39, 74, 67	окини, 15
VI	Шеснаес, 31 шест, 7 милос, 13, 17	јест, 1 шест, 1 жалост, 21	милост, 5 жалост, 51 четрнаест, 62	—
VII	—	—	прео, 36, 50, 44, 80 проз, 60, 72	—
VIII	фрметин, 5 фрметинима, 5	—	—	—
IX	тобож, 5, 49	тобош, 2 коцуха, 34 некуђ, 14	— бора ми, 15, 17 ћирија, 17	— прстењ, 32 цандари, 36
X		куђ, 18	милистри, 92 милистар, 96	аустрински, 22 на освић, 13, 14 свуђ, 9, гођ, 13 оцеве, 27
XI	—	кумбуру, 24	учевнијех, 62	
	шћаше, 14	не хће, 24 хћела, 11, 36, 24 ћаше ли, 17 ћах, 17	шћах, 80 шћеше, 112 шћеде, 120	хћела, 3 хће, 11 хћаше, 22, 30 ћах, 14
XII				

XIII		отолен, 17 ондолен, 17	—	—
XIV	прољетња, 66 злосретни, 64	—	—	кутњета, 4 кутњи, 16 тавницу, 39
	пјесмарицу, 5 мјеста, 51 вјеру, 6	сломјених, 7 живјене, 11 пјан, 1	пљацом, 29 пљаце, 9, 23, 97	скупјати, 30 пјесну, 21 на пјат, 38
XV	пробјесну, 3 пјевање, 58 дјеца, 60 дјед, 60	живјаху, 2 живјена, 2		
XVI	—	одити, 4	ојдоше, 71, 2, 86	одити, 48
XVII	бјех, 54	—	биху, 75, 81, 84	—
XVIII	њеколико 7, 9 њешто, 9, 5, 11	—	—	њски, 16 њешто, 107
XIX	—	—	доше, 15	—
XX	—	—	овицијерах, 75 командијерах, 80 официјери, 113	—
	регби, 66	рекби, 22 уљести, 32 поглени, 38	панујо, 97 метнујо, 98 минујо, 88	викају, 14 вика, 15 довукова, 32
XXI		бачи, 15 побјежи, 17 стићу те, 16	скинујо, 71 умрјо, 112 издржаје, 89 испогибали, 72	изисги, 21
XXII	—	—	на ње стоку, 15	—

И тако даље.

Овдје су нотирана само нека фонетско-морфолошка питања. Намјера нам је била да овом приликом само дјелимично укажемо на неке дијалекатске особине које срећамо у поменутом четири писца, а које су од важности за историју језика. Нијесмо показивали ни тематски класификовали карактеристичне особине њихова језика нити смо давали тумачења у односу на савремене говоре њихова завичаја.

Постоје у њиховом језику, поред наведених, извјесне окамењене језичке форме; а и неке традиционалне књишке црте које почивају понекад на цртама дијалекта далеког њиховом завичајном говору. Оне

су толико не каткада старе колико специфичне и везане за посебно поријекло и постанак. Затим, постоје и језички утицаји књижевности која је претходила и на коју су се наведени писци угледали, тако да у извјесним случајевима то није особина њихова говора. Понекад се појави и субјективно образовање ријечи, али у духу народног говора њихова родног краја.

При испитивању језика ових књижевних стваралаца о свему овоме треба водити рачуна, јер тек тако пречишћен дијалектолошки материјал може да послужи за међусобна дијалекатска поређења, као и за упоређивања с ближим и даљим дијалектима с којима се на неки начин могу довести у везу.